

Anders Franzén och regalskeppen

Marinarkeologisk Tidskrift har från Anders Franzéns stiftelse mottagit nedanstående sammanfattning om Anders Franzéns forskning kring gamla svenska örlogsfartyg, förlista i Östersjön. Brevet återges här i sin helhet och utan ändringar.

I början av 1950-talet införde Anders Franzén modern marinarkeologi i Östersjön, samtidigt med Cousteau i Medelhavet.

Franzéns grundläggande iakttagelse, som han gjorde på regalskeppet Äpplet (1676) vid Dalarö, var att Östersjön, till skillnad från Medelhavet och de stora oceanerna saknar skeppsmask (Teredo navalis) - ett faktum som alla marinbiologer m fl känt till.

Dock hade ingen dragit de skeppsarkeologiska slutsatserna, d v s att Östersjön är det enda hav där stormaktsflottor seglat och där trä kan bevaras i tusentals år. (Någon har sagt att framgångsrik forskning är "att se vad alla sett och tänka vad ingen tänkt".)

Den mest kända konsekvensen av denna insikt är lokaliseringen och bärgningen av regalskeppet Vasa, som 1961 - på egen köl förhalades in i Gustav V:s docka på Beckholmen.

Detta gjordes utan kostnad för staten genom att Franzén övertalade marinen att göra undervattensarbetet

och Neptunbolaget d v s Broströmkoncernen i Göteborg att donera lyftet. Franzén hade räknat med att Vasa skulle kunna tas in direkt i Galärvarvsdockan våren 1961 eftersom det var bestämt att Örlogsvarvet skulle flytta till Muskö samma år. Hans tanke var att man skulle hålla kvar diverse tekniska resurser på varvet för att bygga över dockan samt konservera och reparera Vasa.

Samtidigt skulle Statens Sjöhistoriska museum lämna Ragnar Östbergs vackra byggnad till Tekniska museet och flytta in i marinens olika hus på Galärvarvet och i framtiden få till stånd ett slags "sjöhistoriskt Skansen" på samma sätt som t ex Göteborgs maritima centrum. Berörda myndigheter har nu börjat intressera sig för liknande planer.

Tyvärre flyttade varvet ej förrän 1969 men marinchefen upplät en tomt vid Alkäret där det provisoriska "Wasavarvet" låg till 1988 då skeppet kunde förhalas till sin nuvarande plats i sitt permanenta museum som byggts över Galärvarvsdockan och som invigdes av Konungen i juni.

Vasa är världens äldsta bevarade dokumenterade skepp och det första marinarkeologiska fynd som lokaliserats med hjälp av arkivforskning - ett fint exempel på samverkan mellan humaniora och naturvetenskap. Tidigare fynd har påträffats slumpvis av fiskare eller dykare.

Franzén ägnade sig åt svenska örlogsskepp som byggts innan skeppsritningar kom i bruk, och som förlorats med man och allt. Hans Majestäts skepp var bättre bemannade och rikligare utrustade än de små, anonyma

och underbemannade handelsfartygen.

Att lokaliseringen av Vasa ej var en enstaka lyckträff visade Franzén 1980 när han - denna gång med 3 medarbetare - fann regalskeppet Kronan i öppna havet utanför Öland.

Kronans vackra bronskanoner är Sveriges största metallskatt räknat enbart i skrotvärde. Från Kronan har även bärgats vårt största guldmyntfynd och vår största marina silvermyntsamling. Kronanprojektet drivs av Läns museet i Kalmar - utan kostnad för staten.

Regalskeppen Vasa (1628) och Kronan (1676) är väl kända utomlands bl a genom Franzéns böcker på olika språk, föreläsningsturnéer och genom hans artiklar i National Geographic Magazine 1962 och 1989 och Readers Digest 1990.

De båda Franzén-projekten Vasa och Kronan används även av UD för att informera om svensk forskning och kultur bl a under New Sweden jubileet i USA 1988.

Även för svensk turism har t ex Vasamuseet stort värde genom att miljontals turister satsar några timmar extra på att beundra det unika fyndet och tillför därmed landet många extra miljoner i välbehövlig turistvaluta.

Att Franzén haft framgång i sin forskning beror dels på att han varit hemmastadd både på sjön, i humaniora och naturvetenskap dels på att han aldrig varit "entusiastisk" eller "fanatisk" utan arbetat metodiskt på sin fritid.

Anders Franzén är sedan 1979 forskare på Kungliga Tekniska Högskolans institution för skeppsbyggnad och 1988 bildades en stiftelse för att främja och belysa hans maritima initiativ.